

3. Вдовіна Т. О. Методика навчання майбутніх учителів іноземної мови читання англійських художніх текстів: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Тетяна Олександрівна Вдовіна. – Дрогобич, 2002. – 282 с.
4. Дегтярьова Ю. В. Методика навчання студентів вищих немовних навчальних закладів читання англійською мовою для ділового спілкування: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Юлія Володимирівна Дегтярьова. – К., 2006. – 325 с.
5. Петрашук О. П. Теоретичні основи тестового контролю іншомовної комунікативної компетенції учнів середньої загальноосвітньої школи (на матеріалі англійської мови): дис. ... доктора пед. наук : 13.00.02 / Олена Петрівна Петрашук. – К., 2000. – 553 с.
6. Рудакова Л. П. Навчання студентів розуміння соціокультурної інформації при читанні англомовної художньої літератури у вищих мовних навчальних закладах: дис... канд. пед. наук : 13.00.02 / Людмила Пилипівна Рудакова. – К., 2004. – 255 с.
7. Смелякова Л. П. Теоретические основы отбора художественного текстового материала для языкового вуза (на материале английского языка): дисс. ... докт. пед. наук : 13.00.02 / Лидия Петровна Смелякова. – К., 1992. – 390 с.

УДК 371.315:811.111'255

Пасічник Т. Д.
Київський національний
лінгвістичний університет

ЛІНГВІСТИЧНІ ТА СОЦІОКУЛЬТУРНІ ФАКТОРИ, ЩО СПРИЧИНЯЮТЬ ТРУДНОЩІ ПИСЕМНОГО ПЕРЕКЛАДУ АНГЛОМОВНИХ ДІЛОВИХ ЛИСТІВ

Статтю присвячено аналізу факторів, що спричиняють труднощі писемного перекладу ділових листів. Визначено зазначені труднощі.

Ключові слова: відмінності в мовних нормах, жанрово-стилістичні відмінності, психологічні чинники, соціокультурні відмінності, труднощі писемного перекладу.

Пасечник Т. Д. Лингвистические и социокультурные факторы, которые являются причинами трудностей письменного перевода англоязычных деловых писем. *Статья посвящена анализу факторов, которые приводят к трудностям письменного перевода деловых писем. Определены указанные трудности.*

Ключевые слова: жанрово-стилистические отличия, отличия языковых норм, психологические факторы, социокультурные отличия, трудности письменного перевода.

Pasichnyk T. D. Linguistic and sociocultural factors that cause the difficulties of written translation of business letters. *The article deals with the analysis of the factors, which cause the difficulties of written translation of English business letters. These difficulties have been defined.*

Key words: differences of language norms, difficulties of written translation, psychological differences, sociocultural differences, stylistic differences.

Ділове листування, яке супроводжує міжкультурне спілкування ділових партнерів України та інших держав, обумовлює соціальне замовлення на підготовку кваліфікованих перекладачів, спроможних професійно перекладати у письмовій формі ділові листи, усвідомлювати відповідальність за якість своєї роботи та успіх міжкультурного ділового спілкування. З вищезазначеного випливає, що ділові листи є професійно значущими для майбутніх перекладачів, а вміння кваліфіковано перекладати їх відіграє велику роль у міжкультурній комунікації. Це висуває конкретні завдання підвищення якості навчання шляхом, перш за все, вдосконалення навчальних матеріалів. Для цього, на наш погляд, необхідно приділити значну увагу відбору навчальних текстів, тобто ділових листів. Одним з критеріїв такого відбору є перекладацька цінність текстів.

Цей критерій ми вивели з твердження В. Н. Комісарова про те, що навчальні матеріали мають бути цікавими для перекладу, містити типові перекладацькі проблеми, бути основою для розвитку перекладацьких умінь [5, с. 349]. Вивчення наукової літератури показує, що досі немає єдності серед дослідників у визначенні сутності перекладацьких проблем, або труднощів перекладу. Цією проблемою займалися Е. В. Бреус, Т. І. Гуськова, В. Н. Комісаров, Л. К. Латишев, Т. Р. Левицька, Е. І. Макаренко та ін. Кожен дослідник інтерпретує проблему труднощів перекладу по-своєму, в результаті чого ні в теорії, ні в практиці перекладу не існує чіткого і цілісного уявлення про те, у чому вони полягають. Тому метою цієї статті є аналіз чинників, що можуть викликати труднощі писемного перекладу англомовних ділових листів, та визначення цих труднощів.

У результаті проведеного аналізу наукових джерел ми дійшли висновку, що серед основних факторів, які призводять до появи труднощів писемного перекладу, дослідники виділяють: лінгвістичні (відмінності в мовних нормах і відмінності в мовленнєвих узусах) та соціокультурні (відмінності між культурами). Розглянемо вказані фактори та проаналізуємо труднощі, які вони можуть спричинити. Мовна норма виражається в конкретно реалізованих, реально функціонуючих формах мовного вираження, які прийняті суспільством та визнані ним правильними [7, с. 82]. “Мовна норма є своєрідним фільтром, який або пропускає, або затримує те, що породжує мовна система: пропускає те, що реально існує у мові та функціонує у мовленні, та затримує ті продукти системи, які реально у мові не існують та в мовленні не живаються” [7, с. 82].

Таким чином, мовна норма пропускає лише те, що визнається суспільством правильним. Мовна норма фіксується в граматичних довідниках і словниках. Звичайно, у мові можуть спостерігатися відхилення від загальноприйнятої норми. Як приклад порушення української мовної норми можна навести таку неправильність: “заходи для поліпшення” замість “заходи щодо поліпшення”, “закінчити переговори” замість “завершити переговори”. У процесі писемного перекладу мовні відмінності можуть викликати у перекладача

труднощі, наприклад, з перекладом безеквівалентних граматичних одиниць, якими можуть бути як окремі морфологічні форми та частини мови, так і синтаксичні структури.

Наприклад, переклад з української мови англійською абстрактних іменників та іменників, що означають речовини і матеріали у формі множини, потребує використання особливих прийомів перекладу (додавання, граматичні заміни тощо). Наприклад, українську фразу *наша компанія імпортує високоякісні сири* можна перекласти *our company imports high quality cheese* або *our company imports different kinds of high quality cheese*. Переклад одиниць мови оригіналу, які схожі за фонетичною чи / та граматичною формою з одиницями мови перекладу, але розходяться у значенні, також може викликати певні труднощі. У літературі з перекладознавства їх називають “несправжніми друзями перекладача”. Наприклад, англійське слово *prospect* означає *перспективу*, а не *проспект*, *actual* – *дійсний*, а не *актуальний*.

Узус, або мовленнєва норма, є ще одним фільтром. Якщо мовна норма відділяє правильне від абсолютно неправильного, такого, що завжди, в усіх ситуаціях спілкування є неприпустимим, то “узус серед “пропущеного” мовною нормою відділяє те, що є доречним у певній ситуації спілкування від того, що є недоречним” [7, с. 83]. За визначенням Е. М. Верещагіна та В. Г. Костомарова, узус представляє собою такі реалізації мовної системи, які придатні для певних умов спілкування” [2, с. 137].

Мовні засоби, які використовуються у різних ситуаціях спілкування, ще іноді називають ситуаційними діалектами. Так, висловлювання, які доречні при написанні приватних листів, можуть виявитися не зовсім коректними при написанні ділових листів, і навпаки. Наприклад, якщо в неофіційному листі можна звернутися до особи фразою: *Дорогий Петре! (Dear Petro!)*, то в діловому листі правильно буде написати: *Шановний Петре Олексійовичу!* або *Шановний пане Іваненко! (Dear Mr Ivanenko)*. Таким чином, якщо порушення норм мови є такою її реалізацією, яка сприймається як неправильність абсолютна – в усіх ситуаціях, то порушення мовленнєвих норм (узусу) – це реалізація мови, яка не відповідає певній темі, сфері і ситуації спілкування. Зауважимо, що відмінності узусів, які діють в колективах носіїв мови оригіналу та носіїв мови перекладу, стосуються не лише особливостей побудови словосполучень, речень, висловлювань, а й також традицій структурування цілих текстів певних стилів і жанрів.

Певний стиль і жанр вимагають дотримання їхніх норм та особливостей у мові перекладу, навіть якщо вони у тій чи іншій мірі не співпадають з нормами аналогічного стилю у мові оригіналу. Так, існують певні правила написання ділових листів у контактуючих мовах, які необхідно враховувати перекладачу під час писемного перекладу. Наприклад, займенник *Ви* в україномовному діловому листуванні на відміну від англословного пишеться з великої літери. У листуванні англійською мовою можливі скорочення у назвах місяців: *січень – Jan.; лютий – Feb.; квітень – Apr.; жовтень – Oct.; грудень – Dec.* В англословній кореспонденції переважають звертання з використанням ввічливих форм: зокрема, *Dear Mr (дорогий...); Dear Mrs (дорога...)* і прізвища одержувача (ініціали, зазвичай, не використовуються). Якщо прізвище адресата невідоме, можна написати: *Dear Sirs, Dear Sir, Dear Madam.* У листуванні українською мовою разом із власними іменами використовуються загальні слова: іменники (*пане, пані, панове, добродію, добродійко, добродію*) і прикметники (*шановний, вельмишановний, високоповажний*).

У діловому листуванні українською мовою у звертанні до жінок не розрізняється стан: *заміжня/незаміжня*, тому вживається лише слово *пані*. Однак в англійській мові існує таке розрізнення: перед прізвищем *заміжньої жінки* вживають слово *Mrs*, *незаміжньої – Miss*. Нещодавно в англійському діловому мовленні з’явилася універсальна форма звертання як до *заміжньої жінки*, так і до *незаміжньої жінки – Ms*. Традиційно в україномовних листах після звертання, розташованого посередині рядка, пишеться знак оклику: *Шановний Вікторе Петровичу!* Текст листа в цьому випадку починається з наступного рядка з абзацу з великої літери. В англійській мові після звертання стоїть кома, двокрапка або нічого, а текст листа пишеться з нового рядка з малої або великої літери. Запозичуючи стандарт з європейських мов, в українському діловому листуванні звертання почали писати ліворуч, ставити після нього кому, а текст листа продовжувати з малої літери без абзацу. В україномовних листах абзаци мають відступ від лівого поля сторінки. В англословному листуванні абзаци починаються з нового рядка і розташовуються без абзацних відступів, причому, щоб розмежувати частини тексту, робляться пропуски між абзацами в один рядок. Ця тенденція почала спостерігатися вже і в україномовних ділових листах.

Деякі дослідники порушення узусу не вважають за помилку, скоріше за недоречність. Хоча, на нашу думку, це не зовсім вірно, адже стилістичні помилки, які є саме порушенням мовленнєвих норм, впливають на ефективність міжкультурної комунікації так само, як і мовні помилки. Узусна (жанрово-стилістична) неадекватність тексту-перекладу, хоча і не спричинює змістових порушень, однак перенасичення одиницями, невідповідними жанру, стилю і ситуації, перешкоджає адекватному сприйняттю тексту-перекладу та може викликати недовіру в його одержувача, що, в свою чергу, може перешкодити досягненню запланованого комунікативного ефекту. З психологічної точки зору, узусність мовлення є тією її якістю, що дозволяє одержувачу використовувати еталони сприйняття мовлення, які знаходяться у довготривалій пам’яті, та спиратися на них у процесі ідентифікації та інтерпретації мовлення. З цього випливає, що часті порушення узусу перешкоджають адекватному сприйняттю та інтерпретації висловлювання.

Дослідники проблем перекладу експериментально доводять, що узусні відмінності можуть стати причиною труднощів, таких як переклад варіантно-еквівалентних одиниць, типологічно-еквівалентних одиниць і безеквівалентних одиниць. У різних культурах є універсальні, спільні риси, тому існують спільні для мови оригіналу та мови перекладу культурні пласти. Для перекладача ця спільна частина мовних картин світу

виражається у пошуку адекватних лексичних і граматичних відповідників у мові перекладу. Але існують так звані “лексичні та граматичні лакуни”, пов’язані з тим, що у мові перекладу відсутні адекватні відповідники. Одиниці мови оригіналу, які не мають відповідників у мові перекладу називають безеквівалентними одиницями, які мають постійні відповідники незалежно від контексту – типологічно-еквівалентними одиницями, а ті, що мають декілька постійних відповідників залежно від контексту, називають варіантно-еквівалентними одиницями [5].

До *варіантно-еквівалентних* лексичних одиниць належать багатозначні слова, для яких у мові перекладу є приблизні семантичні відповідники, вибір яких визначається умовами контексту. В таких випадках кожне з варіантних відповідників лише частково передає значення слова. Зауважимо, що особливі труднощі викликає переклад багатозначних інтернаціональних слів. Наприклад, англійське слово *progress* означає не тільки *прогрес*, а й *успіх*, *досягнення*, *розвиток*.

Труднощі перекладу багатозначних слів є типовими для перекладу з англійської мови українською, адже для англійських лексичних одиниць характерною є полісемантичність.

Труднощі, пов’язані з перекладом *типологічно-еквівалентних* лексичних одиниць, якими вважають терміни, також, на наш погляд, спричинені як міжмовними, так і внутрішньомовними узусними відмінностями. Більшість дослідників визнають, що термінологічність – одна з основних рис мови офіційно-ділового стилю, до якого належить ділове листування [10; 11]. Під терміном, зазвичай, розуміється мовний засіб вираження спеціального поняття, яке входить до системи понять певної галузі професійних знань. Це слово або словосполучення з історично умотивованим чи умовно закріпленим значенням, що відбиває одне поняття у спеціалізованій галузі знання чи виробництва; це мовний знак, що репрезентує поняття спеціальної, професійної галузі науки або техніки [4, с. 54]; це слово або словосполучення, яке служить для чіткого вираження поняття, специфічного для будь-якої галузі знання, виробництва або культури та яке обслуговує комунікативні потреби в цій сфері діяльності людини [1, с. 81]. Отже, в основі кожного терміна обов’язково лежить визначення поняття, яке він позначає, завдяки чому терміни є точною і в той же час стислою характеристикою предмета чи явища. Кожна галузь науки оперує власними термінами, які й складають суть її термінологічної системи. Згідно з думкою багатьох дослідників, термін належить до числа одиниць, які не ускладнюють роботу перекладача, адже перекладаються шляхом знаходження прямого еквіваленту у мові перекладу.

Але один і той самий термін може визначатися по-різному, він може бути включений у різні галузі, тобто термін може бути багатозначним, зберігаючи свою концептуальну цілісність, тобто семантичний інваріант. Отже, переклад терміна далеко не завжди є простою заміною слова мови оригіналу словом мови перекладу. Наприклад, багатозначний термін “*clearing*” (*кліринг*) використовується не лише в системі номінацій економічної галузі (*безготівковий розрахунок*), але й у термінологічних системах таких галузей, як телекомунікації (*роз’єднання*), медицина (*очищення*, *просвітлення*), біологія (*просіка*), будівництво (*знесення*), поліграфія (*прояснювання*). Задача перекладача полягає у вірному виборі того чи іншого прийому перекладу для того, щоб якнайточніше передати значення будь-якого терміна. Крім того, до типологічно-еквівалентних одиниць відносять скорочення й аббревіатури, переклад яких залежить від знання лексичних одиниць, покладених в основу їх формування, а також стандартизованих зворотів мовлення (кліше), адекватний переклад яких зумовлюється знанням відповідників у контактуючих мовах.

До труднощів, спричинених узусними (жанрово-стилістичними) розбіжностями між контактуючими мовами, належить також переклад *варіантно-еквівалентних граматичних одиниць*. Для подолання таких труднощів необхідно використовувати відповідні граматичні трансформації. Наприклад, перекладаючи україномовний діловий лист, у якому є безособові та неозначено-особові речення, потрібно замінити їх особовими, характерними для англійської ділової мови, аналітичні форми ступенів порівняння прикметників можна замінити на синтетичні, де можливо. Перекладаючи діловий лист з англійської мови українською умовний спосіб дієслів англійської мови необхідно замінити на дійсний, адже в українській мові перевага надається дійсному способу.

Наступним чинником, що призводить до появи перекладацьких труднощів, є соціокультурні відмінності між комунікантами. Необхідно підкреслити, що за останні десятиріччя поняття “культура” набуло більш широкої інтерпретації. На зміну розумінню культури як сукупності матеріальних і духовних досягнень цивілізації прийшло розширене трактування цього терміну, яке включає всі особливості історичних, соціальних, психологічних явищ, характерних для певного етносу, його традиції, цінності, погляди, інститути, поведінку, побут, умови життя – тобто усі сторони його буття та свідомості. Існування єдиної культури та спільної мови зовсім не означає однорідності мовного колективу.

Для кожного суспільства характерною є наявність численних територіальних, соціальних, професійних, вікових та інших відмінностей і відповідних субкультур, які знаходять відображення в особливостях вживання мовних засобів окремими групами людей. Тому у соціолінгвістичних дослідженнях, з одного боку, мова розглядається як єдине лінгвосоціокультурне утворення, яке акумулює і відображає особливості певного етносу як носія певної культури. З іншого боку, вивчаються різні види варіативності у мові, пов’язані з неоднорідністю та багатогранністю суспільного життя, існуванням соціальних, професійних та багатьох інших відмінностей між людьми у рамках однієї і тієї ж самої культури. Таким чином, беручи до уваги, що в процесі ефективної двомовної комунікації має місце не тільки міжмовна, а й міжкультурна комунікація, її ефективність є обов’язковою умовою успішності спілкування за допомогою перекладача.

Навіть при адекватному мовному оформленні повідомлення може бути незрозумілим через соціокультурні відмінності між учасниками комунікативного акту через те, що далеко не вся необхідна

перекладачу інформація передається безпосередньо мовними одиницями. Кожна мова створює своєрідну мовну картину світу, що призводить до виникнення труднощів під час перекладу. У сучасній лінгвістиці під мовною картиною світу розуміють зафіксований у мові образ світу, який виникає в результаті мовної категоризації [6; 12]. Зовнішній світ по-різному сприймається, інтерпретується різними соціокультурними спільнотами. Зауважимо, що у різних мовних картинах світу є універсальні, спільні риси, тому існують спільні для контактуючих мов культурні пласти. Для перекладача ця спільна частина мовних картин світу виражається у пошуку адекватних лексичних відповідників у мові перекладу. Але існують так звані “лексичні лакуни”, пов’язані з тим, що у мові перекладу відсутні адекватні відповідники. Ігнорування перекладачем культурної специфіки мовних картин може призвести до невірною сприйняття одержувачем текста-перекладу змісту висловлювання та неадекватної реакції на переклад. О. Д. Швейцер підкреслює, що у тих випадках, коли та чи інша послідовність мовних одиниць не підлягає однозначній інтерпретації, лише на основі фонових знань перекладач може будувати правильні пресупозиції для адекватної інтерпретації тексту [13].

Слід підкреслити, що в більшості досліджень з проблем теорії та практики перекладу використовується термін “фонові знання”. Замість нього у нашому дослідженні ми будемо використовувати рекомендований Радою Європи термін “соціокультурні знання”, до яких відносять знання історико-культурного, соціокультурного, етнокультурного і семіотичного фонів, знання зі сфери літератури, мистецтва, географії тощо та знання соціокультурних реалій, які необхідні перекладачу для адекватної інтерпретації тексту. Під *соціокультурними реаліями* ми слідом за В. Г. Гаком та Л. К. Латишевим розуміємо лексичні одиниці мови оригіналу, які не мають в мові перекладу лексичних відповідників з тієї причини, що предмет чи явище, яке позначається цією одиницею, відсутнє в соціокультурній системі носіїв мови перекладу [3; 7].

Такі одиниці, які є унікальними для певної мовно-культурної спільноти, з огляду на їх переклад, називають *безеквівалентними*. Питома вага таких лексичних одиниць у мові невелика та є добре вивченою теорією та практикою перекладу. Відсутність у словниковому складі певної мови спеціального позначення для якого-небудь поняття у вигляді слова чи словосполучення не означає неможливості виразити це поняття засобами певної мови. Зміст такого поняття завжди можна передати у тексті низкою мовних засобів, використовуючи певні перекладацькі прийоми (транслітерування, транскрибування, калькування, опис значення, наближений переклад тощо). Необхідно підкреслити, що в діловому листуванні соціокультурні реалії не є широковживаними, адже для таких текстів характерною особливістю є ясність. Вживання певних реалій у тексті пов’язане з напрямом діяльності конкретної компанії, що здійснює міжкультурне ділове листування. На основі класифікації реалій, розробленої болгарськими вченими С. Влаховим та С. Флорином [9], та проведеного нами аналізу автентичних англомовних та україномовних ділових листів до соціокультурних реалій, які можуть мати місце в таких текстах, віднесемо такі:

- 1) географічні реалії (наприклад: Birmingham, the Channel, Житомир, Дніпро) ;
- 2) етнографічні реалії, до яких належать поняття, що стосуються побуту (одяг, їжа, транспорт та ін.), праці (професії, форми організації праці та ін.), мистецтва та культури (наприклад: muffin, toffee, sandwich, supermarket, corporation, вареники, ряжанка, плахта);
- 3) суспільно-політичні реалії, до яких належать поняття, що стосуються адміністративно-територіальних устроїв, органів влади, суспільного життя (наприклад: dollar, shilling, Threadneedle Street, гривня, Верховна Рада).

Схожими за своєю природою до соціокультурних реалій є *тимчасово безеквівалентні терміни*. Їх безеквівалентність обумовлена нерівномірним розподілом досягнень в галузі науки, техніки, соціальної сфері, в результаті чого нововведення, яке присутнє у практичній діяльності носіїв мови оригіналу, якийсь час може бути невідомим носіям мови перекладу. Така лексика є вживаною у ділових листах та, безумовно, викличе певні труднощі під час перекладу. Наприклад, такі економічні терміни, як *leasing, embargo, FOB, deposit* прийнято перекладати способом транскрибування або транслітерації.

Проявом соціокультурних відмінностей, що відображаються у контактуючих мовах, виступають також лексичні одиниці, які у перекладознавстві називають *випадковими безеквівалентами*. Вони позначають предмети та явища, які присутні у практичній діяльності як носіїв мови оригіналу, так і носіїв мови перекладу, але у мові перекладу з якихось причин не отримали назви. Так, наприклад, українські поняття *доба, окріп* не мають прямих відповідників в англійській мові. А англійські поняття *facilities, floorer, exposure* не мають прямих відповідників в українській мові. Тому для їх перекладу необхідно враховувати контекст або загальноприйняті способи перекладу таких одиниць. Як уже зазначалося, згідно з лінгвістичними дослідженнями, загальне пояснення такої безеквівалентності лежить у різних мовних картинах світу представників різних культур. Деякі деталі дійсності за певних причин (які не завжди є зрозумілими) не помічаються і тому залишаються без позначення.

Необхідно зазначити, що окрім розглянутих вище лінгвістичних і соціокультурних чинників, що призводять до появи труднощів перекладу, виділяють ще й такі психологічні: 1) пов’язані з передачею особливостей тексту; 2) пов’язані з процесом переробки інформації під час акту перекладу; 3) пов’язані з індивідуально-психологічними особливостями перекладача. До першої групи відносять труднощі передачі мовної інформації, експресії тексту, перекладу безеквівалентних одиниць, багатозначних одиниць, передачі авторського стилю тощо. Другу групу складають труднощі розуміння тексту, вибору правильного перекладацького рішення, “вживання” у смисл тексту, проведення смислових порівнянь між контактуючими

мовами тощо. До третьої групи включають труднощі розподілу уваги між контактуючими мовами, одночасного мислення на двох мовах, контролювання операцій мислення у процесі перекладу, абстрактного мислення тощо.

Визначені лінгвістичні та соціокультурні фактори, що спричиняють труднощі писемного перекладу ділових листів, доцільно врахувати під час відбору навчальних текстів, а також використати з метою розробки методичної типології труднощів писемного перекладу ділових листів, яка може стати основою розробки підсистеми вправ, спрямованої на навчання писемного перекладу текстів офіційно-ділового стилю. Ця проблема є перспективою подальших досліджень у напрямі навчання майбутніх перекладачів писемного перекладу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арнольд И. В. Стилистика. Современный английский язык: учебник для вузов / И. В. Арнольд, П. Е. Бухаркин. – М. : Флинта, 2002. – 384 с.
2. Верещагин Е. М. Язык и культура. Лингвострановедение в преподавании русского языка как иностранного: Метод. руководство. – [4-е изд., перераб. и доп.] / Е. М. Верещагин, В. Г. Костомаров. – М.: Русский язык, 1990. – 247 с.
3. Гак В. Г. Теория и практика перевода: Французский язык / В. Г. Гак, Б. Б. Григорьев. – М. : Интердиалект, 2000. – 454 с.
4. Карабан В. І. Переклад з української мови на англійську: навчальний посібник-довідник для студентів вищих навчальних закладів освіти / В.І. Карабан, Дж. Мейс. – Вінниця : Нова книга, 2003. – 608 с.
5. Комиссаров В. Н. Современное переводоведение: Учеб. пособие / Вилен Наумович Комиссаров. – М. : ЭТС, 2002. – 424 с.
6. Красных В. В. Основы психолінгвістики и теории коммуникации: Лекционный курс / Виктория Владимировна Красных. – М. : Гнозис, 2001. – 270 с.
7. Латышев Л. К. Структура и содержание подготовки переводчиков в языковом вузе: Учебно-методическое пособие / Л. К. Латышев, В. И. Провоторов. – М. : НВИ-ТЕЗАУРУС, 2001. – 136 с.
8. Макаренко Е. И. Жанрово-стилистическая доминанта в переводе: автореф. на соискание научн. степени канд. фил. наук: спец.: 10.02.20 / Е. И. Макаренко. – Одесса, 1989. – 16 с.
9. Непереводимое в переводе: Пер. с болг. / [С. Влахов, С. Флорин] – М.: Высш. Шк., 1986. – 416 с.
10. Подгайская И. М. Функционально-прагматический аспект построения деловой речи на английском языке (на материале обзорных статей журнала "The Economist") : дис. канд. филол. наук: спец.: 10.02.04 / Ирина Михайловна Подгайская. — М., 1994. — 226 с.
11. Суханова И. Д. Композиционно-структурные и лингвостилистические параметры текстов жанра коммерческой корреспонденции: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. фил.нак: спец. 10.02.04 / И. Д. Суханова. – М., 1984. – 26 с.
12. Тер-Минасова С. Г. Война и мир языков и культур: вопросы теории и практики: учеб. пособие / Светлана Григорьевна Тер-Минасова. – М. : АСТ : Астрель : Хранитель, 2007. – 286 с.
13. Швейцер А. Д. Перевод как акт межкультурной коммуникации / А. Д. Швейцер // Актуальные проблемы межкультурной коммуникации: Сб. ст. – М. : МГЛУ, 1999. – С. 180–187.
14. Stern H. H. Fundamental Concepts of Language Teaching / H.H. Stern. – Oxford : Oxford University Press, 1983. – 582 p.

УДК 330.837 : 330.

Михайличенко О. В.

доктор педагогічних наук, професор Сумського державного педагогічного університету ім. А. С. Макаренка

СИНЕРГЕТИКА У РОЗВИТКУ СУСПІЛЬНИХ НАУК

У статті йдеться про синергетику як новий міждисциплінарний напрям у розвитку наук.

Ключові слова: синергетика, самоорганізація, біфуркація, флуктуація.

Михайличенко О. В. Синергетика в розвитку общественных наук. В статье речь идет о синергетике как междисциплинарном направлении в развитии наук.

Ключевые слова: синергетика, самоорганизация, бифуркация, флуктуация.

Mikhaïlihenko O. A synergetics is in development of science. To the article speech goes about a synergetics as междисциплинарном direction in development of sciences.

Key words: synergetics, bifurcation, fluktation.

Останніми роками спостерігається стрімке і бурхливе зростання інтересу до міждисциплінарного напрямку, що отримав назву “синергетика”¹. Видаються солідні монографії, підручники, виходять сотні статей, проводяться національні й міжнародні конференції.

Мета цієї статті – спробувати на доступному рівні визначити сутність синергетики як нового напрямку у сучасній науковій думці і окреслити коло досліджуваних нею питань з позиції пересічного науковця.

¹ Синергетика (англ. Synergetics, від грецького. Син – «спільне» і ергос – «дія») – міждисциплінарна наука, що займається вивченням процесів самоорганізації і виникнення, підтримки стійкості і розпаду структур (систем) різної природи на основі методів математичної фізики («формальних технологій»).